

справу, але невпевнено висловлюють свої думки і бояться їх застосовувати; 6% студентів демонструють ініціативність, новаторство, творчу активність, але вимагають стороннього контролю власних дій.

Реалізуючі третю умову, що передбачала залучення майбутніх учителів-словесників до вияву творчого потенціалу, ми намагалися підтримувати інтелект студентів у стані постійної інтуїтивної напруженості, для чого в методику отримання нової інформації вводили додаткові дії прогнозування результатів та формулювання гіпотез. Студентам пропонувалося виконати завдання, побудовані на “мозковому штурмі”, ділових іграх та вирішенні проблемних ситуацій. Виконуючи варіативно-креативні завдання упродовж педагогічної практики, майбутні учителі-словесники мали змогу долати конформність мислення, в оптимальній формі єднати індивідуальні здібності в педагогічній діяльності, активізувати творчу діяльність, спрямовану на уникнення загальноновизначених шаблонів, стандартів педагогічної праці. Тому впровадження означених завдань у педпрактику майбутніх учителів-словесників виступало умовою ефективного формування їхнього індивідуального стилю професійної діяльності у ВНЗ.

З метою систематизації результатів формуючого експерименту упродовж педагогічної практики майбутніх учителів-словесників було використано такі методи роботи, як спостереження, проведення бесід, використання експертної оцінки та самооцінки тощо. Це дозволило простежити особливості становлення індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів іноземних мов в практичній діяльності з позицій самих студентів, експериментатора й навколишніх спостерігачів (керівник педпрактики, викладачі навчальних предметів).

Системний теоретичний аналіз особливостей індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів-словесників дозволив охарактеризувати рівні вияву досліджуваного професійно-особистісного утворення: низький; середній; достатній; високий.

Достатнього рівня досягла більшість студентів, що є значним прогресом, зважаючи на те, що до експерименту не спостерігався високий та достатній рівень сформованості індивідуального стилю професійної діяльності.

Покращилися також показники середнього рівня сформованості досліджуваного професійно-особистісного утворення і значно зменшилися, упорівнянно з попередніми даними, показники низького рівня.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маркова А.К., Никонова А.Я. Индивидуальный стиль деятельности учителя // Вопросы психологии. – 1987. – №5. – С.40–48.
2. Мерлин В.С. Очерк интегрального исследования индивидуальности. – М., 1986. – 256 с.
3. Мильто Л.А. Формирование творческой индивидуальности будущего учителя в процессе профессионально-педагогической подготовки: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. – К., 2001. – 260с.
4. Слостенин В.А. Формирование личности учителя в процессе его профессиональной подготовки. – М.: Просвещение, 1976.

УДК 371.132

В.І. Завіна

ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕКСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНО-ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Автор визначає вимоги до підбору та конструювання педагогічних текстів, які використовуються у процесі формування пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів початкових класів, розкриває методику роботи над такими текстами.

The author determines the demand for choosing and construction of pedagogical texts, which are used in the process of developing of cognitive-intellectual competence of future primary school teachers and shows the methods of work with such texts.

На сучасному етапі в теорії й практиці вищих навчальних закладів здійснюється зміщення акценту з навчальної діяльності викладача на пізнавальну діяльність студента. Розвиток пізнавальної діяльності майбутніх учителів важливий не лише з погляду ефективності їхньої професійної підготовки, а й виходячи із перспектив педагогічної діяльності, яка вимагає постійної творчості, пошуку нових ефективних способів розв'язання завдань виховання підростаючого покоління. Студенти вже у процесі навчання у вищих педагогічних навчальних закладах повинні мати сформовану інтелектуально-пізнавальну компетентність, яку ми розглядаємо як сукупність теоретичних знань, практичних умінь, навичок, ставлень, досвіду, особистісних якостей учителя, що дозволяють здійснювати пошукову, евристичну діяльність, самостійно здобувати нові знання, аналізувати діяльність учасників навчально-виховного процесу, приймати рішення.

Одним із способів формування у майбутніх учителів початкових класів пізнавально-інтелектуальної компетентності є робота з педагогічними текстами. Текст є способом існування культури, його інтерпретація не знає часових та смислових меж. Текст культури містить в собі і педагогічні смисли. В цьому відношенні у процесі професійної підготовки майбутніх учителів можна використовувати різноманітні тексти, в яких відображаються погляди, теорії педагогів минулого і сучасності, описуються, аналізуються системи освіти й виховання, подаються педагогічні явища, представлені педагогічні ситуації, конкретні фрагменти педагогічної діяльності та навчально-виховного процесу тощо.

У процесі роботи над текстом відбувається розуміння педагогічних явищ, яке, як підкреслюють дослідники, припускає вироблення певного коду зіставлення його з текстом (дешифрування) й вироблення на цій основі семантичної моделі тексту [1]. У процесі роботи над текстом має місце внутрішній діалог, який полягає в тому, що людина починає дискутувати сама з собою, формулюючи подумки ряд положень, гіпотез, висновків, аналізуючи їх з різних сторін. Може відбуватися внутрішній діалог між автором і читачем. У ході подібних діалогів здійснюється реконструкція тексту, тобто розкривається закладений у ньому смисл. Для того, щоб відбулися подібні діалоги, з одного боку, зміст тексту має містити компоненти, які б спонукали читача до співроздумів, а з іншого – необхідна робота викладача, спрямована на оволодіння студентами вміннями уважного, осмисленого читання будь-яких текстів, у тому числі й педагогічних, на розвиток пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів. Метою статті є визначення вимог до підбору та конструювання педагогічних текстів задля формування пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів початкових класів, розкриття методики роботи над такими текстами.

На нашу думку, при підборі і конструюванні педагогічних текстів для розвитку пізнавально-інтелектуальної компетентності майбутніх учителів потрібно дотримуватися таких умов:

1. Текст повинен бути проблемним. Якщо текст не є проблемним, то студенти сприймають його не думаючи. Згідно з С.Л.Рубінштейном, початковим моментом розумового процесу, поштовхом до інтелектуальної активності є проблемна ситуація, яка представляє собою конфлікт між тим, що відомо, і тим, що необхідно з'ясувати [2]. Проблемність провокує мислення, а це мислення повинно реалізовуватися у формі питань. Отже, необхідно: 1) знаходити в готовому тексті двозначності, а при конструюванні текстів створювати такі двозначності, щоб спровокувати студентів до міркувань, до пошуку відповідей на запитання, що є правильним, за яких умов є правильним, що це підтверджує і, що з цього випливає; 2) у тексті можуть бути силогізми, щоб майбутні вчителі запитували у

самих себе, а як це можна довести; 3) можна запропонувати й тексти із концептуальними непорозуміннями, щоб студенти почали експериментувати із інтерпретаціями.

Проблемна задача має бути подана у певному контексті. Вона включає механізми пам'яті, зіставлення контекстів минулого і теперішнього досвідів, оцінку ситуації, творення нових смислів, необхідних для її розв'язування, а також критичний механізм самооцінки, тобто формулювання власних критеріїв і висновків. На нашу думку, найкращим способом розв'язування проблемних задач є діалогічна розмова, що прив'язана до конкретного контексту. В процесі спільної навчальної діяльності відбувається розвиток діалогічної форми мислення кожного партнера, формування рефлексивних механізмів мислення. Крім власної позиції, яка розкривається при висуненні гіпотези, її реалізації, оцінці гіпотези партнера, поступово формується позиція іншого, тобто учасник обговорення, ніби ставши на місце партнера, починає оцінювати власну гіпотезу, брати участь в утворенні гіпотези іншого. Спільний пошук – запорука поступального руху до істини. Це найкращий спосіб включення у діяльність, кінцевий результат якої може бути непередбачуваним, запрошення до діяльності, що немає кінця.

2. У тексті має бути інформаційна насиченість відповідних підтекстів, під якими розуміють внутрішній, прихований зміст тексту, додатковий смисл, глибину тексту. Робота студентів, спрямована на осмислення підтексту, поглиблює осмислення педагогічних явищ, теорій, які висвітлюються в тексті, спонукає студентів до уважного ставлення до тексту; саме з коментарів підтексту, з розбіжностей у поглядах і виникає поштовх до пізнання. Робота з підтекстом вимагає, з одного боку, розвинутих навичок міркування та інтерпретації, а з іншого – розвиває ці навички. Навички міркування дають змогу зрозуміти приховану думку й визначити передумови подій і думок, визначити, на чому ґрунтується твердження, що воно має на увазі й припускає, тобто в цілому те, що твердження означає, проникнути в середину речення, відтворити мисленнєві ходи автора, які відбулися у процесі написання тексту, а також оцінки цього тексту з погляду різних критеріїв, які читач може застосувати.

Студенти, аналізуючи підтекст, навчаються розуміти педагогічну ситуацію. Це уміння є важливим у подальшій професійній діяльності, адже в реальному навчально-виховному процесі педагогічна задача вчителю не дається, вчитель зустрічається із конкретною педагогічною ситуацією, частиною життя, всередині якого він знаходиться, він повинен визначити умови, оцінити зв'язки між ними, виявити смисли, що заховані за цією ситуацією, інтерпретувати на педагогічну мову конкретну життєву ситуацію. Виконання цього завдання пов'язане із розумінням ситуації та контексту, в якому вона виникла. На основі аналізу педагогічної ситуації вчитель формулює для себе питання, що відображає розуміння реальної ситуації й свого місця в ній, на основі чого створюється модель розв'язання педагогічної задачі. Мислення педагога у цьому разі є ситуативним і надситуативним, оскільки розуміння реальності передбачає вихід за її межі – в контекст і підтекст, в простір цінностей і смислів.

3. Тексти, які підбираються, повинні не лише ілюструвати ті чи інші теоретичні положення, які обговорюються на занятті, але й бути одночасно ефективним способом виховного впливу на студентів, забезпечуючи вплив на емоційну та вольову сфери особистості майбутнього вчителя, адже розвиток розумових процесів неможливий у відриві від емоційної сфери, розбуджені емоції мобілізують мозок на активну діяльність. Тексти проблемного характеру, вимагаючи від студентів все нових і нових знань, створюють сприятливі умови для виникнення пізнавальних потреб, що активізують інтелектуальну активність, ставлять їх перед необхідністю вибору набуття творчого досвіду у розв'язанні педагогічних задач, без якого навіть найактивніший пошук не зможе завершитися успішним результатом. З метою реалізації цієї вимоги можна використовувати емоційно насичені тексти, взяті з художньої літератури, художніх фільмів, що мають педагогічну спрямованість, тексти, що описують педагогічні ситуації в поетичній та драматичній формі. Такі тексти спонукають студентів до самоаналізу, до співпереживання. Доцільно пропонувати студентам самостійно підібрати тексти, що ілюструють теоретичні положення,

які входять в коло особистісно значущих проблем студента. Підбір текстів, що відповідають інтересам, потребам та життєвому досвідові студентів, допомагає забезпечити такі відносини, при яких текст виступає не як щось зовнішньо задане, а як те, що внутрішньо спонукає до діяльності.

4. Тексти мають бути досконалими не тільки за змістом, а й за формою.

5. Підбір позатекстових елементів, що уможливають організацію ефективної роботи з текстами. Сюди відноситься знаходження ілюстративного матеріалу, розробка плану обговорення, система вправ для роботи над текстом.

Крім традиційних прийомів роботи з текстами (складання плану, тез прочитаного, написання рефератів та ведення інших записів), ми пропонуємо студентам й інші види роботи з текстовими матеріалами, наприклад, вправа “Вибір ключових слів із тексту”. Текст для студентів є системою знаків, які вони намагаються впорядкувати з погляду думок, які він містить, виділити ключові для тексту категорії. Студенти встановлюють, які вирази є більш значущими, потрібними для тексту і яких образів дійсності вони стосуються. Студенти отримують таку інструкцію: перед кожним із вас один і той же текст. Ваше завдання – виписати у стовпчик найбільш важливі, ключові слова. Після самостійної роботи пропонується у парах обговорити кожний набір ключових слів і скласти узгоджений набір ключових слів. Далі об'єднуються по дві пари і знову складається узгоджений набір ключових слів. На останньому етапі пропонується завдання придумати текст (оповідання, розповідь, казку, есе тощо, в якому є всі ці ключові слова). Текст може не мати ніякого відношення до теми запропонованого тексту.

З метою розвитку здатності звільнитися від вироблених стереотипів ми пропонуємо студентам завдання на аналіз творів педагогів минулого і сучасності, в яких одне й те ж питання розглядається з різних позицій. Майбутнім педагогам необхідно відповісти на питання: чим це зумовлено; як це пояснити; що змінилося б, якби... Одним із видів роботи над фрагментами педагогічних творів різних авторів є організація дебатів, коли одна група студентів підбирає аргументи, які доводять правоту одного із авторів, інша – другого автора, третя група підбирає запитання, які спонукають до знаходження спірних моментів у роботах кожного з авторів. На завершення дебатів формулюємо узагальнений висновок, який містить перспективу застосування виявлених педагогічних закономірностей в організації навчально-виховного процесу.

Важливою умовою ефективного формування пізнавально-інтелектуальної компетентності студентів у процесі роботи над текстом є організація бесід на заняттях із циклу психолого-педагогічних дисциплін, в яких би відбувався збіг зовнішнього та внутрішнього діалогів. Формулюючи питання для студентів і слухаючи їхні відповіді, викладач має одночасно здійснювати внутрішній діалог, прогнозуючи подальший хід зовнішнього діалогу. Студенти, слухаючи запитання викладача та відповіді своїх колег, зіставляють їх із своїм баченням проблеми, яка висвітлюється у педагогічному тексті, включаються спочатку у внутрішній діалог, а потім і у зовнішній діалог.

Доцільним є запровадження створення студентами за власним проектом професійного творчого продукту, наприклад, написання казки, що відповідає змісту навчального матеріалу чи висвітлює питання моралі, підготовка педагогічної розповіді, розробка сценаріїв різноманітних виховних заходів, модифікація розроблених іншими вправ, тренінгових занять відповідно до поставленої мети тощо, а потім його захист і впровадження.

Вирішальну роль у процесі роботи над текстами відіграє викладач. Він не повинен виступати в ролі експерта, у якого є готова істина. Знаючи і вмюючи значно більше, ніж студенти, він, будучи співучасником обговорення, має стимулювати, провокувати, полегшувати пошук істини. Йому необхідно знаходити велику кількість “підказок” для студентів, щоб не залишити їх сам на сам із проблемною задачею, яка міститься в тексті. Викладач повинен вміти швидко аналізувати побудовані студентами варіанти міркувань. Проте його втручання має бути ледь помітним, ненав'язливим, зваженим, з тим, щоб майбутні вчителі самі прийшли до оптимального міркування, а не пішли слідом за

пропозиціями викладача. Відзначаємо, що при такому обговоренні повинен діяти демократичний принцип: всі рівні у праві висловлювати свою точку зору, пропонувати свої міркування, якими б незвичайними вони не були.

Отже, підбираючи різноманітні за своїм змістом, але проблемні за формою тексти педагогічного спрямування, ми залучаємо студентів до виконання різних розумових дій та операцій, навчаємо цілеспрямовано розвивати свою здатність розв'язувати педагогічні задачі в умовах, що постійно змінюються. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у визначенні організаційно-педагогічних умов ефективного застосування педагогічних текстів в ході проведення різних видів лекцій та в ході педагогічної практики.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крымский С.Б. Философско-гносеологический анализ специфики понимания // Понимание как логико-гносеологическая проблема. – К.: Наук. думка, 1982. – 272 с.
2. Рубинштейн С.Л. О мышлении и путях его исследования. – М.: Изд-во АН СССР, 1958. – 147 с.

УДК 378.144.036

Л.В. Ізотова

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС РОЗВ'ЯЗУВАННЯ АРИФМЕТИЧНИХ ЗАДАЧ

Стаття присвячена проблемі вивчення стану підготовки вчителя початкових класів до розвитку творчих можливостей молодших школярів та визначенню ефективної методичної системи, яка забезпечує формування і розвиток творчих умінь учнів початкових класів у процесі розв'язування задач.

The article is devoted to the problem of studying of the primary school teachers` level for the development of the creative possibilities of juniour schoolchildren and definition of the effective methods and ways that provide the forming and the developing of creative abilities of the primary schoolchildren.

Одним із основних засобів розвитку творчих умінь майбутніх учителів є розв'язування ними арифметичних задач на заняттях з математики та методики її викладання.

Актуальність дослідження зумовлена насамперед наявністю практичної потреби у забезпеченні підготовки кваліфікованих учителів, здатних до творчої праці та професійного розвитку. Важливим є те, що під час розв'язування задач можливо не тільки формувати ту систему математичних знань, навичок і вмінь, яка передбачена програмою і відображена в підручниках математики, але й розвивати у школярів творчі можливості.

Аналіз сучасного стану навчання математики та методики її навчання на педагогічних факультетах дозволяє зазначити, що ці навчальні предмети більшою мірою сприяють розвитку мислення студентів, їхньої творчої спрямованості, підготовці до творчої взаємодії з учнями.

Метою даної статті є розкриття механізмів розвитку творчих умінь студентів у процесі розв'язування ними текстових арифметичних задач та оволодіння методами формування цих умінь у молодших школярів.

У процесі викладання теми ми висвітлювали такі аспекти:

- ознайомлення майбутніх учителів з існуючими класифікаціями складених задач за різними основами на лекціях з математики;